BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARIDA LINGVISTIK KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Qayumova Odinaxon Buvarayim qizi

Buxoro innovatsiyalar universiteti o‘qituvchisi

qayumovaodina7@gmail.com

+998933280211

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida lingvistik kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalar tahlil qilinadi. Lingvodidaktik yondashuv asosida fonetik, leksik, grammatik va nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, raqamli ta’lim vositalari, interfaol metodlar va kommunikativ texnologiyalarning o‘qituvchi tayyorlash jarayonidagi o‘rni asoslanadi. Tadqiqot natijalari bosqichma-bosqich o‘qitish, muammoli ta’lim, loyihaviy yondashuv va amaliy topshiriqlar tizimi lingvistik kompetensiyani barqaror rivojlantirishda muhim omil ekanini ko‘rsatadi. Material bo‘lajak pedagoglarda ona tili bo‘yicha kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishga qaratilgan ilmiy-uslubiy takliflarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari, lingvistik kompetensiya, til kompetensiyasi, pedagogik texnologiyalar, innovatsion metodlar, raqamli ta’lim vositalari, interfaol usullar, kommunikativ yondashuv, ona tili ta’limi, lingvodidaktika.

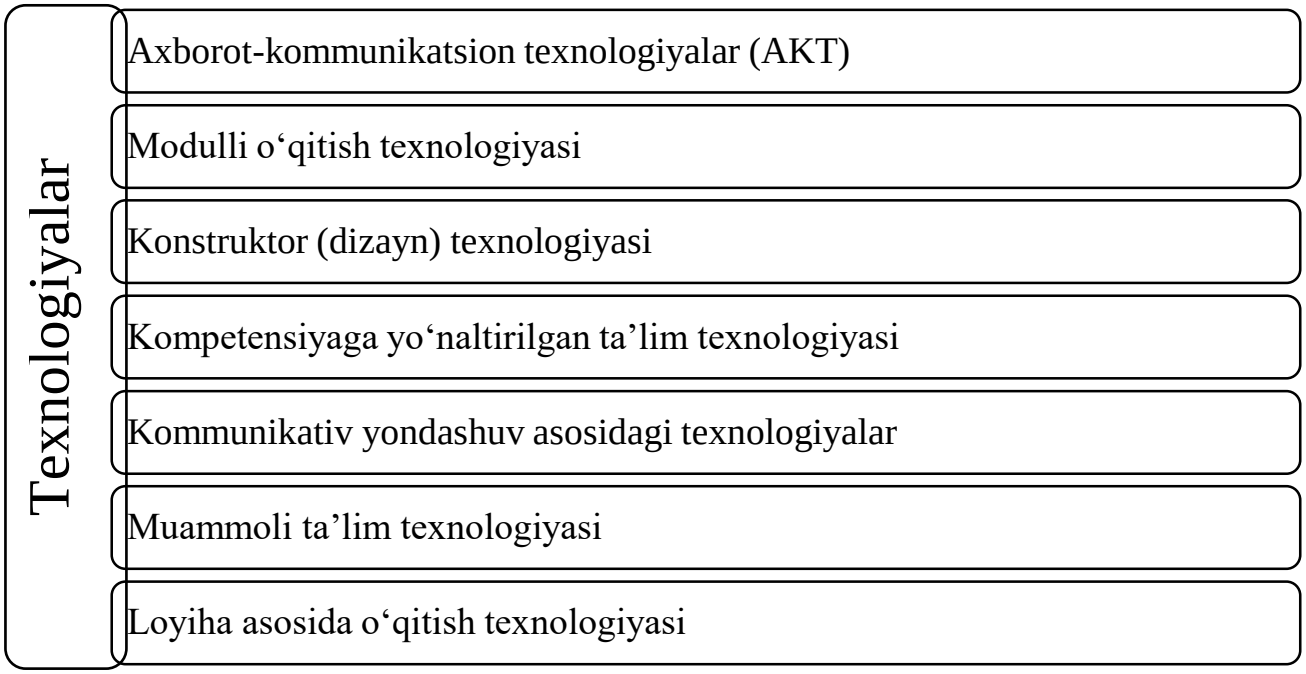
Ta’limning o‘ziga xos xususiyati shundaki, u nafaqat nazariy bilimlar va zaruriy amaliy ko‘nikmalarni o‘zlashtirishni, balki **ularga ega bo‘lish hamda ularni egallash texnologiyalarini chuqur o‘rganishni** ham taqozo etadi. Shuning uchun hozirgi zamonda bo‘lajak pedagog kadrlardan o‘quv-tarbiya jarayonida qo‘llaniladigan **shaxsga yo‘naltirilgan pedagogik texnologiyalar** elementlarini mukammal o‘zlashtirish talab etiladi. Talabalarning bolalarni tarbiyalashda, ayniqsa boshlang‘ich ta’lim bosqichida, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning o‘ziga xos tomonlarini anglab yetishlari biz olib borayotgan tadqiqot ishining markaziy masalalaridan biri sanaladi.

Malakali o‘qituvchi kadrlarni tayyorlash ta’lim tizimining asosiy maqsadi bo‘lib, bu jarayon, avvalo, **oliy ta’lim tashkilotlariga katta mas’uliyat** yuklaydi. Oliy ta’lim muassasalari rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuqori kasbiy talablar va yuksak ma’naviy-axloqiy mezonlarga javob beruvchi kadrlar tayyorlashning milliy tizimini yaratishni o‘z oldiga muhim vazifa qilib qo‘ygan.

Oliy ta’lim muassasalari zamonaviy mehnat bozorida raqobatbardosh, yangicha mehnat faoliyatini olib boradigan malakali o‘qituvchilarni tarbiyalash jarayonida **kasbiy hamda fanga oid kompetensiyani shakllantirishga** alohida e’tibor qaratadi.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyalari — bu ularning tilga oid nazariy bilimlari, amaliy ko‘nikmalari va kommunikativ malakalarini shakllantirishga qaratilgan pedagogik vosita, usul va jarayonlar majmuasidir. Bu texnologiyalar ona tili va boshqa til fanlari orqali nafaqat bilim berish, balki til bilan mustaqil ishlay olish, muloqotga kirishish va fikrni aniq ifoda eta olish qobiliyatini ham rivojlantiradi.

Lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyalarining asosiy maqsadi bu bo‘lajak o‘qituvchilarni fonetik, leksik, grammatik, orfografik, semantik va pragmatik bilimlar bilan qurollantirish, ularni muloqotda tilning adabiy me’yorlariga rioya qilishga o‘rgatish hamda nutqiy vaziyatlarda to‘g‘ri va samarali til vositalarini tanlay olish ko‘nikmalarini shakllantirish. Lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyalarining asosiy turlari quyidagilardan iborat (1-rasm):

1-rasm. Lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyalari

Axborot-kommunikatsion texnologiyalar (AKT). Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining lingvistik kompetensiyasini rivojlantirish — bu faqat nazariy bilimlarni egallash emas, balki til tizimini amaliy, kommunikativ va madaniy kontekstda qo‘llash malakasini shakllantirishdir. Zamonaviy pedagogika shuni ko‘rsatadiki, AKT vositalari ushbu jarayonni samarali tashkil etishning eng kuchli texnologiyalaridan biridir Masalan: interaktiv taqdimotlar (PowerPoint, Prezi), o‘quv platformalari (Kahoot, LearningApps, Educaplay), sun’iy intellektli dasturlar. Bu orqali til materiallarini vizual va eshitiladigan shaklda taklif etadi, multimodal o‘rganishni ta’minlaydi. Lingvistik kompetensiyani rivojlantirishda AKT qo‘llanilishi bir nechta ilmiy yondashuvlarga tayangan holda izohlanadi: L.S. Vygotskiyning fikricha “AKT o‘quvchini real yoki yarim-real muloqot muhiti bilan bog‘lab, yaqin rivojlanish zonasini kengaytiradi” . Canale va Swain esa – “AKT yordamida tilning grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik komponentlarini birgalikda rivojlantirish mumkin” – degan fikrni ilgari suradi

Zamonaviy texnologiyalar bilan boyitilgan ta’lim jarayonida lingvistik kompetensiyani rivojlantirish uchun o‘qituvchi yuqori malakaga ega, o‘z ustida muntazam ishlaydigan, raqamli vositalardan samarali foydalana oladigan, reflektiv va ijodiy yondashuvga ega bo‘lishi shart. U nafaqat nazariy bilimlarni beradi, balki

o‘quvchini turli vaziyatlarda ularni qo‘llay bilishga o‘rgatadi, mustaqil va tanqidiy fikrlashni qo‘llab-quvvatlaydi, kommunikativ madaniyatni shakllantiradi.

Shunday qilib, bugungi o‘qituvchi — pedagogik kompetensiyalar majmuiga, moslashuvchanlikka, kreativ fikrlashga, interfaol yondashuvlarni qo‘llay olishga ega bo‘lgan, o‘quvchini shaxs sifatida rivojlantirishga xizmat qiluvchi professional mutaxassis bo‘lishi zarur.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyalari murakkab, ko‘p komponentli va tizimli yondashuvni talab etadi. Mazkur texnologiyalarning asosiy vazifasi — kelajak pedagogni fonetik, leksik, grammatik, orfografik, semantik va pragmatik bilimlar bilan qurollantirish, shuningdek, ularni turli nutqiy vaziyatlarda til vositalarini to‘g‘ri tanlay olishga o‘rgatishdan iborat.

Axborot-kommunikatsion texnologiyalar bu jarayonda alohida o‘rin egallaydi. Interaktiv taqdimotlar, o‘quv platformalari, multimodal topshiriqlar va sun’iy intellektga asoslangan vositalar lingvistik materialni tushunish, eslab qolish va qo‘llashni sezilarli darajada yengillashtiradi. Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasi AKTning o‘quvchini faol muloqot muhiti bilan bog‘lash imkonini ochishini tasdiqlaydi. Canale va Swain yondashuvi esa til o‘rganishda grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik komponentlarning birgalikda rivojlanishi muhimligini ko‘rsatadi va AKT bu integratsiyani ta’minlashi bilan ahamiyatlidir.

Yakuniy natija shuni ko‘rsatadiki, AKTga tayangan lingvistik kompetensiyani rivojlantirish texnologiyalari bo‘lajak o‘qituvchilarning til tizimini chuqur anglashiga, adabiy me’yorlarga amal qilgan holda muloqot qila olishiga va turli nutqiy vaziyatlarda til vositalarini ongli, maqsadga muvofiq qo‘llashiga xizmat qiladi. Mazkur texnologiyalarni o‘quv jarayoniga izchil va ilmiy asoslangan holda tatbiq etish bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Abdullayeva, B.S., Qayumova, Sh.T., Qayumova, O.B. Ona tili o‘qitish metodikasi: O’quv qo‘llanma – Toshkent: Bookmany print, 2024. – 172 b.

2. Qayumova O.B. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ona tiliga oid lingvistik kompetensiyalarini takomillashtirishning nazariy asoslari .“Zamonaviy ilm-fan va ta’lim istiqbollari” ilmiy-amaliy konferensiya, Aprel, 2024.

3. Vygotsky L. S. Thought and Language. – Cambridge, MA: MIT Press, 1986. – 287 p.

4. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // *Applied Linguistics*. – 1980. – Vol. 1, No. 1. – P. 1–47.

5. Qayumova O.B. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning o‘ziga xos xususiyatlari. “Ta’limdagi ilmiy islohotlar va izlanishlarning Yangi O‘zbekiston taraqqiyotidagi o‘rni va rivojlanish omillari” ilmiy-amaliy konferensiyasi, 1-son, fevral, 2025 yil, 71-75-b.